

60 LET ŠRÁMKOVA PÍSKU 1957–2021

Kalendář poněkud klame, první ročník Šrámkova Písku byl v roce 1957, v osmdesátých letech se přehlídka konala jako bienále, s ročními prodlevami. Proto ten nesoulad v dataci ročníků. Ale do penze se jistě ještě nechystá, jak to také zařídit, když jeho organismus nemá se stářím nic společného...

Počátky této národní či celostátní přehlídky „mladého“ a dnes alternativního či netradičního divadla jsou spojeny s existencí tehdejších, po dlouhá léta populárních a státem podporovaných STM – soutěží tvořivosti mládeže (a dokonce „mládeže a pracujících“ v rozšířené zkratce STMP), která podtrhovala především ideologický význam státní podpory mladého (zvláště) amatérského umění. Cílem bylo demonstrovat především úspěchy „budování socialismu“, tak uvažovali funkcionáři v zakouřených kancelářích tehdejších politických orgánů. Jenže v srdcích mladých tvůrců – vždycky a už tehdy, jako ostatně po celá další desetiletí – převažovala touha vyslovovat se po svém, objevovat a hledat sama sebe v jurodivém a nebezpečném světě nadějí i pochybností, touha hledat nový „stříbrný vítr“, ať již v duchu odkazu Fráni Šrámka, což si tehdy přáli zakladatelé festivalu, či jak to mladí lidé už tenkrát chtěli, po svém. Což trvalo a trvá – dodnes.

V prvních ročnících Šrámkův Písek reflektoval především soudobé kulturní a společenské klima – a pod křídly tehdejší mládežnické (a pionýrské) organizace ČSM navíc hledal pandán k tradičnímu „činohernímu“ Jiráskovu Hronovu. Je třeba dodat, že v roce 1957 vznikl díky úsilí nadšenců ještě Wolkrův Prostějov, o něco starší je Loutkářská Chrudim (1951).

Ve svých prvních ročnících představoval písecký festival výběr – často velmi problematický, kuriózní a organizačně chaotický – těch nejlepších českých a slovenských souborů divadla dětského a mládežnického, tedy i souborů vojenských. Hrály se pohádky a tzv. „angažovaná“ činohra, populární agitky, estrádní pásma... Brzy však do mladého amatérského divadla (které na tradičním Jiráskově Hronovu ostatně nemělo na růžích ustláno) razantně vstoupil fenomén malých jevištních forem, inspirovaný např. pražským Semaforem, Pickovým Paravanem či Divadlem Na zábradlí... A tak se i v Písku začaly rozvolňovat názory na metody a formy práce s dětmi či mládeží, tehdy značně konzervativní. Oproti tradičním modelům ochotnické činohry (prezentované právě na Jiráskově Hronovu) se začal hledat modernější přístup – k dramaturgii především, ale také k moderní práci s dětmi ad. Přiklonila se k tomu i řada tehdejších kulturních osobností, např. Miloslav Disman či Míla Mellanová v dětském divadle a v mladém ochotnickém divadle také Ivan Vyskočil a Pavel Bošek, po desetiletí vůdčí osobnosti píseckých setkání. Pojem amatérské divadlo se u nás začal užívat později – z časopisu Ochotnické divadlo se stala Amatérská scéna a její redaktor Pavel Bošek dokonce založil měsíčník Repertoár malé scény, který měl tvorbu mladých souborů inspirovat. Začátkem šedesátých let minulého století ale dětské soubory postupně Písek opouštěly. Převážila účast středoškolských či učňovských uskupení a divadlo „malých jevištních forem“. Léta provázená např. novou českou filmovou vlnou, beatlemánií či absurdním divadlem se začala výrazně otiskovat i v mladém amatérském divadle, razantně se hlásí o slovo brněnská lxka, inspiruje Radim Vašínska, byť v Písku na rozdíl od Wolkrova Prostějova nezanedbal výraznější stopu, populární je soubor mladých pražských instalatérských učňů Inklema Václava Bárty, ostravské Divadélko pod okapem či tvůrce pozdějšího Studia Ypsilon Jan Schmid, který se Pískem mihl již v roce 1964 se svou příznačnou inscenací Encyklopedické heslo: XX. století...

Jenže pak přijeli na svých „železných ořích“ Rusové a jejich podkoní. A bylo utrum. Ještě v červnu 1968 se na Písku hraje Vašínska kultovní inscenace Roura k rouře pasuje, ale pak už se Československo, nejprve plíživě a pak zcela otevřeně stalo – slovy Luise Aragony – „Biafrou ducha“. Byť ne tak docela... Tehdejší nový Socialistický svaz mládeže sice převzal otěže řízení Šrámkova Písku, samozřejmě aby ho „normalizoval“, ale snaha je pouze jedna věc... Objevuje se Potužilovo Divadlo na okraji a Zdeněk Potužil se stává dramaturgem přehlídky, spolu s dr. Slávkou Šrámkovou se po léta snaží držet otěže přehlídky v inteligentním „hledačském“ formátu. Kritický a nový moderní výraz mladého divadla neschází např. prostějovským inscenacím Svatopluka Vály, Písek objevuje pražské Křesadlo Václava Martince, také Hladkého Excelsior či Richtrovo Paraple, na festival jsou jako inspirativní zvána představení tzv. netradiční profesionální divadla, liberecká Ypsilonka, Divadlo Na provázku, písničkáři Jan Burian a Jiří Dědeček – tendence skoro konspirační...

A v lektorském sboru se objevují nové osobnosti: po roce 1970 přibyl k Vyskočilovi a Boškovi tehdy docent Jan Císař, později i Vladimír Just, Jan Vedral či Peter Scherhauser. Od roku 1980 se pořádají tzv. Dílny Šrámkova Písku, v Prostějově, v Brně, nakonec v Šumperku, kde se konají dodnes. Objevuje se i řada dalších, tzv. „otevřených“ přehlídek, např. v Bechyni či Litvinově. Výrazným fenoménem těch let se stává tzv. autorské divadlo, inspirované samozřejmě i tendencemi tehdy vznikajících nezávislých profesionálních scén. Takže hlavní pořadatel, Socialistický svaz mládeže, to neměl vůbec snadné...

Osmdesátá léta objevují prostřednictvím Šrámkova Písku soubory Pražské pětky Davida Vávry či Lumíra Tučka, Vizitu Jana Borny a Jaroslava Duška, Zborňkovu vodňanskou Šupinu, pražské Studio pohybového divadla Niny Vangeli nebo Klimszův třinecký Teatr mj. Schmauza, svitavské Šefrnovo Céčko, Číhalovo ostravské Bílé divadlo, Brůčkovy Tatrmány se Sudoměřic u Bechyně – a samozřejmě fenomenálního Petra Lébla či Petrželkův alias Pitínského brněnský Ochotnický kroužek... Jenže svazákům přerůstá přehlídka přes hlavu, uchylují se proto k redukci na bienále, což způsobí jisté kontroverze – netradiční divadlo vzrušuje, ale také provokuje, a tvůrčí kvas má řadu podob, někdy problematických. V polovině osmdesátých let poznamenává Jan Vedral v Amatérské scéně 1984, že „I když hostitelské město zaplňuje výkladní skříň poutači na představení, není již několik let přehlídka výkladní skříň nezpochybnitelných výsledků mladého netradičního divadla, ale místem, kde se vede vyčerpávající zápas o poznání skutečných hodnot a společenských perspektiv tohoto druhu amatérské divadelní tvorby“ a brněnský Zdeněk Turba-Čecháček tamtéž poznamenává, že „mladé amatérské divadlo je tak proměnlivé, že (ani) bienále nemůže jeho pohyb zaznamenat.“ Což jsou poznámky symptomatické i pro další vývoj Šrámkova Písku, který neustále vzbuzuje zájem, nadšení a pochybnosti – i po roce 1990. Nadále jsou živé úvahy o smyslu onoho až „laboratorního“ hledání podob tzv. netradičního či alternativního divadla, které nelze přesně zařadit do obvyklých (teoretických) schémat.

Bouřlivý rok 1989 píseckou přehlídku minul, až v červnu 1990 se vrátila k původnímu každoročnímu seriálu, ale nejprve ztuhla. Svazáci zmizeli v propadlišti dějin, scházely finanční prostředky i pořadatelské zázemí – Radovan Lipus v Amatérské scéně 1990 píše: „Někdo hovoří o krizi, jiný o pauze, další o smrti... Já zůstávám naivním vizionářským optimistou, který se domnívá, že jeden strojek vlastní setrvačností dojel a druhý ještě nenaskočil... Věřím, že se Písek úspěšně vyhne stát se pouhým písečkem, a že do dvou let nejakutnější ekonomické hrozby v kultuře pominou... Nic jiného mi nezbývá.“

Podobné hrozby nás ani po třiceti letech zcela neopustily, ale Písek stále žije – objevuje nové soubory a nové tváře, nově nabízející spíše tzv. alternativní, ale hlavně autorské divadlo, než neurčité podoby „netradična“ či indicie mládí. Hekticky se změnilo kulturně-politické prostředí, což se samozřejmě dotklo i divadla amatérského. Ale i druhá polovina písecké „šedesátky“ objevuje nové perspektivní soubory – hned na začátku 90. let královéhradecké Jesličky a jejich Josefa Tejkla, pardubickou Jumping Hamadu, pražskou Alternativní scénu Vladimíra Hulce či Dekadentní divadlo Beruška z Hranic, také brněnské Alübistyské divadlo. A píseckou krev okysličují brněnské Studio Dům Evy Tálské, Levínského Nejhodnější medvědci, Krátké a úderné divadlo z Liberce, plzeňský Okřídlený vůl či pražská Vosto5ka a V. A. D. Kladno Kazimíra Lupince...

Jubilejní, 40. ročník v roce 2001 měl podtitul „festival literatury, divadla, výtvarného umění a hudby, festival lidí a umění“ – dokládá to neustálou ambivalentnost smyslu píseckých setkávání. A samotná přehlídka se označuje jako „divadlo v pohybu“ – kromě neustále prověřovaných „netradičních“ divadelních postupů se začínají objevovat také různé divadelní události nebo happeningy. O pozornost usiluje Pumrův náhodský DRED, také pražští Puchmajeři, Lantova úpická Společnost dr. Krásky či plzeňská uskupení Romana Černíka. Do píseckých porot jsou zvaní reprezentanti nových divadelních principů, mj. Vladimír Hulec, vrací se prof. Jan Císař, který tu objevuje nové příležitosti pro své teoretické myšlení – v posledním desetiletí např. pražský Kabaret Caligula či Macháčkovy Divadlo Kámen, plzeňské loutkáře Pachýř Pačejov či hranický Láhor/Soundsystem Petra Marka... Těch nových či novějších souborů na Šrámkově Písku přibývalo někdy sporadicky, někdy však geometrickou řadou – a za oněch šedesát let jsou jich stovky. Některé patří už jen archivům, jiné dosud svítí jako majáky...

NIPOS-ARTAMA vydává k šedesátinám Šrámkova Písku rozsáhlý sborník, který kromě dokumentů a příspěvků odborníků zahrnuje i jakousi kroniku této výjimečné celostátní přehlídky – poslední kapitola píseckých divadelních událostí byla dopsána v červnu 2021.

